

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-11-75-122>

УДК 331.524

Павлюк Т.І., Нечитайло Т.Ю.

Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету**БЕЗРОБІТТЯ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ**

Анотація. В статті розглянуто проблему безробіття в Україні та способи її вирішення. Політика державної влади потребує негайного вирішення проблеми безробіття, оскільки більшість населення України не працює, або працює, але за межами України. Міграційний потік українського населення дуже великий і це пов'язано, в першу чергу, з тим, що українців не задовольняють умови та оплата праці в державі. З розвитком науково-технічного прогресу, багато компаній звільняють людей, оскільки новітня техніка робить все швидше і набагато якісніше. Звісно, для компаній це дуже вигідно, а от для економіки України ні. Як ми знаємо, головна мета економіки задовольняти потреби населення! Тому державній владі потрібно проводити ефективну соціально-економічну політику, яка б стимулювала зайнятість населення у межах нашої країни. В статті наведено декілька ефективних методів, які хоча б могли стримувати розвиток безробіття в Україні.

Ключові слова: безробіття, ринок праці, міграційні процеси, працездатне населення, професійне навчання.

Pavlyuk Tatiana, Nechytaylo Tatiana

Vinnytsia Trade and Economic Institute of
Kyiv National University of Trade and Economics**UNEMPLOYMENT: REASONS AND WAYS TO OVERCOME IT**

Summary. The article is devoted to the problem of unemployment in Ukraine. The definition of unemployment, its reasons and results in Ukraine are reviewed. The ways of the solution of the unemployment problem are highlighted. The effects of unemployment on the labor force are considered. Government policy requires an immediate solution to the problem of unemployment, since the majority of the population of Ukraine does not work or work, but outside Ukraine. The migration flow of the Ukrainian population is very large and this is due, first of all, to the fact that Ukrainians are not satisfied with the conditions and wages in the country. With the advancement of scientific and technological progress, many companies are dismiss people as the latest technology makes everything faster and much better. Of course, it is very profitable for companies, but not for the Ukrainian economy. As we know, the main purpose of the economy is to meet the needs of the population! The system of measures to regulate unemployment in Ukraine includes: development of an extensive system of the state employment service, vocational guidance, training, retraining and advanced training of personnel; providing entrepreneurs with subsidies, bonuses and tax benefits for hiring additional workers or transferring part-time workers; state support for non-traditional employment sectors; encouraging entrepreneurs to study, retrain and further employ additional workforce; the mechanism of social assistance to the unemployed is different types of compensation in case of loss of employment; special guarantees to employees who have lost their jobs due to changes in the structure of production and organization of work scholarships for the duration of vocational training and retraining, payment of unemployment benefits.

Keywords: unemployment, labor market, migration processes, able-bodied population, vocational training.

Постановка проблеми. Безробіття – одна з найактуальніших тем сьогодення. Дуже важливо вивчати проблему зайнятості на сучасному етапі розвитку економіки, оскільки чим вищий рівень безробіття тим нижчий її економічний та соціальний розвиток.

Безробіття не може бути доцільним ні в економічному, ні в соціальному плані, оскільки його зростання створює цілий комплекс проблем: скорочується купівельна спроможність населення, бюджет втрачає платників податків, підприємство персонал. Зростають ризик соціального напруження, додаткові витрати на підтримку безробітних [1, с. 85].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Безробіття досліджували такі вітчизняні та іноземні вчені: С. Іванов, О. Піжук, А. Філіппс, В. Федоренко, В. Ярошенко, В. Пиц, А. Оукен. Ці науковці зробили значний внесок дослідження даної проблеми у економіку країни.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на вагомий внесок відомих економістів у вирішення пробле-

ми безробіття, вона досі й не вирішена. Проблема безробіття стосується не лише України, а й світу загалом. Тому шляхи подолання, або принаймні сповільнення темпів безробіття, є головною метою даної статті.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження причин виникнення безробіття та шляхів його подолання в Україні, аналіз проблем та наслідків безробіття, а також визначення напрямків подолання даної проблеми на ринку праці. Період дослідження: 2010-2018, 2019 роки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Безробіття – це соціально-економічне явище, в результаті якого частина працездатного населення не може знайти роботу, стає відносно надлишковою, поповнюючи резерв робочої сили, тобто це перевищення пропозиції робочої сили над її попитом. Безробітні у визначенні Міжнародної організації праці – це особи у віці 15-70 років (як зареєстровані, так і незареєстровані в державній службі зайнятості), які одночасно відповідають трьом умовам: не мають роботи (прибуткового заняття), шукають роботу або намагаються ор-

ганізувати власну справу, готові приступити до роботи протягом двох наступних тижнів. До безробітних також належать особи, які навчаються за направленнями служби зайнятості, знайшли роботу та чекають на відповідь або готуються до неї приступити, але на даний момент ще не працюють [1, с. 86].

Основними причинами виникнення безробіття є:

– добровільне звільнення (тобто, якщо людині не подобається ця робота вона звільняється з метою пошуку кращої роботи);

– спад виробництва на підприємствах (коли продукцію даного підприємства уже не купують у великих кількостях, і керівництво змушене звільнити певну кількість працівників);

– зниження попиту на ряд професій (до 2020 року прогнозують зникнення таких професій, як листоноша, турагент, швея, лектор та інші).

Безробіття розрізняють в залежності від тривалості та соціально – економічних наслідків, воно може бути фрикційне, сезонне, циклічне та інституціональне.

Фрикційне безробіття виникає на добровільних засадах, коли людина за власним бажанням змінює місце роботи або в пошуках нового місця працевлаштування. В основному такий вид безробіття є бажаним і неминучим, оскільки ініціатива звільнення виходить від працівника. Фрикційне безробіття є тимчасовим, може тривати від 1 до 2 місяців.

Сезонне безробіття, як зрозуміло з назви, залежить від сезонного характеру робіт. До них, як правило, належать сільськогосподарські роботи, сплав лісу, деякі види рибальства і полювання та інші. Такий вид безробіття характеризується легкою прогностичністю і за ступенем добровільності подібне до фрикційного.

Структурне безробіття з'являється зі зміною структурного виробництва та зі зміною структури виробництва. Науково-технічний прогрес, поява нових матеріалів, технологій і зумовлюють виникнення структурного безробіття. Під час нього, в основному, з роботи звільняють праців-

ників, які за своєю спеціальністю і кваліфікацією не відповідають новим вимогам підприємства.

Циклічне безробіття це найважча форма безробіття, яка характеризується недостатнім попитом на працю і має для людей найбільш руйнівні соціально-економічні наслідки.

Для розв'язку проблеми безробіття, в першу чергу, потрібно знати як воно обчислюється

У Міжнародній практиці безробіття вимірюється за допомогою такої формули:

$$P_6 = \frac{Ч_3}{Ч_{e.a.}} * 100\%, \quad (1.1)$$

де $Ч_3$ – загальна кількість безробітних осіб;

$Ч_{e.a.}$ – чисельність економічно активного населення;

P_6 – рівень безробіття, %.

В Україні рівень зареєстрованого безробіття розраховується за такою формулою:

$$P_{з.б.} = \frac{Ч_3}{Ч_{н.п.}} * 100\%, \quad (1.2)$$

де $P_{з.б.}$ – рівень зареєстрованого безробіття, %;

$Ч_{н.п.}$ – чисельність населення у працездатному віці.

Рівень зайнятості населення розраховується за двома формулами:

$$P_3 = \frac{Ч_{з.н.}}{Ч_{н.п.}} * 100\%, \quad (1.3)$$

$$P_3 = \frac{Ч_{з.н.}}{Ч_{e.a.}} * 100\%, \quad (1.4)$$

де P_3 – рівень зайнятості населення, %;

$Ч_{з.н.}$ – чисельність зайнятого населення.

Внаслідок впливу багатьох факторів за останні 8 років кількість безробітного населення змінювалась (рис. 1). У 2014 році кількість безробітного населення (у віці 15-70 років) була найвищою і становила 1847,6 тис. осіб, і як зрозуміло це було пов'язано із періодом зміни влади в Україні. Найменшою кількістю безробітного населення була у 2013 році і становила 1510,4 тис. осіб, що в 1,2 рази менше з 2014 роком [3].

Кількість зареєстрованих безробітних за статтю та місцем проживання у першому півріччі 2019 року представлена такими даними [4].

Кількість всього безробітного населення (тобто віком від 15 до 70 років) за період січень-вересень становить 16360,9 тис. осіб. Що у % до

Рис. 1. Безробітне населення за 2010-2018 роки

Джерело: розраховано за даними Держстату [3]

всього населення відповідного віку становить 57,1. Протягом звітної періоду можна побачити що кількість безробітних серед жінок становить 7910,7 тис. осіб. Кількість безробітних чоловічої статті становить 8450,2 тис. осіб. Отже, аналізуючи отримані дані можна побачити, що кількість безробітних чоловічої статті більша, ніж кількість безробітного населення жіночої статті. Така тенденція є новою для ринку праці України, тому що багато років поспіль переважала протилежна тенденція (тобто безробітних жінок було набагато більше, ніж чоловіків). Це пов'язано з тим що зараз з'явився більше жіночих професій на ринку праці, а також з тим що жінки не бояться виконувати чоловічу роботу. Щодо міського та сільського населення: міське безробітне населення становить 11271,7 тис. осіб, сільське, в свою чергу, 5089,2 тис. осіб, що істотно відрізняється від показників міського. Кількість безробітного сільського населення в 2,2 разів менша, ніж міського. Це свідчить про те, що серед безробітних працездатного віку переважає міське населення.

Таблиця 1
Кількість зареєстрованих безробітних за статтю та місцем проживання у 2018 році

	Січень-грудень (тис. осіб)	У % до всього населення відповідного віку
Всього	16360,9	57,1
Жінки	7910,7	52,5
Чоловіки	8450,2	62,1
Міське населення	11271,7	58,1
Сільське населення	5089,2	55

Джерело: розраховано за даними Держстату [4]

Ситуація з безробіттям чітко виражена у всіх регіонах України. Найвищим цей показник зберігається у Луганській та Донецькій областях. У 13 регіонах рівень безробітного населення перевищує середній показник по Україні. Найнижчий рівень безробіття по відношенню до його загальної кількості людей працездатного віку у Харківській області.

Враховуючи демографічну ситуацію, яка склалася в різних регіонах України, можна передбачити, що при нинішньому рівні створення робочих місць у природному прирості населення рівень безробіття в регіонах у майбутньому набуде ще більшої гостроти [1, с. 86].

Причини незайнятості населення у 2018 році (табл. 2):

- вивільнені з економічних причин (326,8 тис. осіб);
- звільнені за власним бажанням, за угодою сторін (315,7 тис. осіб);
- звільненні у зв'язку з закінченням строку контракту або договору найму (149,9 тис. осіб);
- не працевлаштовані після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів (154,7 тис. осіб);
- робота має сезонний характер роботи (148,4 тис. осіб);
- не зайняті через виконання домашніх (сімейних) обов'язків тощо (72,8 тис. осіб);
- звільнені за станом здоров'я через оформлення пенсії (17,4 тис. осіб);
- демобілізовані з військової строкової служби (14,2 тис. осіб);
- інші причини (93,1 тис. осіб).

Аналізуючи дану таблицю [5], можемо сказати що найбільша причина незайнятості серед безробітних – це вивільнення з економічних причин. Тобто цьому сприяє науково-технічний прогрес, коли оновлюється все підприємство і старі стандарти змінюються на нові. Працівникам потрібно проходити перекваліфікацію, але не всі її проходять. Також керівникам не потрібно багато робітників і відбувається скорочення штату. Найменша кількість безробітних зареєстрована за причиною демобілізації, оскільки не всі чоловіки й жінки можуть бути демобілізовані, тут відіграє важливу роль стан здоров'я.

Безробіття тягне за собою великі економічні наслідки. Одним з таких наслідків є те що більшість українців шукають кращого життя за кордоном, а це пов'язано з тим що їх не влаштовують ні умови праці, ні заробітна плата в Україні.

На сьогоднішній день, на жаль, наша держава відома у світі як джерело постачання дешевої робочої сили. Але трудову міграцію українців скоріше можна назвати вимушеною. Вона відчуває на собі достатньо вагомий обмежувачі:

Таблиця 2
Кількість зареєстрованих безробітних за причинами незайнятості в 2018 році

	Тис. осіб	У % до підсумку
Всього	1578,6	100
Вивільнені з економічних причин	326,8	20,7
Звільнені за власним бажанням, за угодою сторін	315,7	38,0
Звільнені у зв'язку з закінченням строку контракту або договору найму	149,9	9,5
Не працевлаштовані після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів	154,7	9,8
Робота має сезонний характер роботи	148,4	9,4
Не зайняті через виконання домашніх (сімейних) обов'язків тощо	72,8	4,7
Звільнені за станом здоров'я через оформлення пенсії	17,4	1,1
Демобілізовані з військової строкової служби	14,2	0,9
Інші причини	93,1	5,9

Джерело: розраховано за даними Держстату [5]

- територіальні (географічне розташування країни);
- інституційні (обумовлені специфікою державного устрою);
- соціально-демографічні [6, с. 170].

Ви лише уявіть скільки українців могло вийти за кордон, якби в країні не існувало певних обмежень для виїзду. Згідно соціологічного опитування кожний 3 громадянин України готовий покинути дану роботу в країні і поїхати на заробітки в іншу.

За даними Міністерства соціальної політики станом на 1 січня 2019 року працюють 1793 підприємства в Україні, які займаються працевлаштуванням українців за кордоном.

Основними країнами офіційного працевлаштування є Кіпр, Греція, Ліберія. Серед країн СНД найбільш привабливою у забезпеченні роботою є Російська Федерація. Офіційні посередники найбільш активно працевлаштовують українських громадян на закордонні підприємства, які працюють у сфері транспорту та зв'язку (87,8% від загальної кількості працевлаштованих), будівництві (3,4%), рибному (4,2%) та сільському господарстві (1%). Як свідчать офіційні дані, 83,2% працевлаштованих громадян України за кордоном на момент виїзду ніде не працювали, в тому числі 0,7% вперше одержали роботу [7].

Ще одним наслідком безробіття є неформальна зайнятість населення. Вона найбільша поширена серед молоді та людей пенсійного віку. Студентів звісно ж приваблює неформальна зайнятість, оскільки це можливість отримати освіту а також отримувати певні кошти за свою роботу. Пенсіонерів приваблює ця зайнятість тим, що їм на прожиття не вистачає коштів отриманих від держави, тобто пенсій, і вони шукають можливість отримати додаткові кошти. Так звана практика «сірих» зарплат в Україні породжує розвиток тіньової економіки, а та, в свою чергу, ставить під загрозу соціально-економічну ситуацію в країні та не сприяє добробуту населення. Різні експерти досліджували тіньову економіку України і назвали певні, шокуючі для нас, дані: 30-50% зарплат, на даний час перебувають в тіні, майже досягнувши 200 млрд. гривень. А це тягне за собою певні наслідки: щорічні доходи скорочуються приблизно на 30 млрд. гривень, фонди соціального страхування втрачають майже 70 млрд. гривень.

Однак в Україні існує допомога по безробіттю. Допомога надається з 11 дня після реєстрації безробітного у державній службі зайнятості до вирішення питання про влаштування його на роботу, але не більше 12 місяців протягом наступних 3 років. Мінімальна сума допомоги по безробіттю в 2019 році дорівнює 610 гривень [8]. Її можуть отримати працівники, які за попередній рік отримали менше шести місяців трудового стажу та випадків звільнення за певними пунктами, а також

випускники навчальних закладів, які ще не мають стажу роботи та демобілізовані зі служби в армії.

Ситуація яка склалася в Україні не дуже радісна, тому потрібно розглянути шляхи подолання безробіття, або хоча б шляхи, які помітно скоротять рівень безробіття в країні.

Тому потрібно виконати певні дії: залучення працівників у малий та середній бізнес, оскільки він зараз стрімко розвивається і потребує робочих рук; потрібно привести законодавство України до міжнародних норм; приєднання України до міжнародного ринку праці; удосконалення системи інформаційного ринку праці; створити певні умови, за яких працівники могли б проходити перекваліфікацію та перепідготовку; провести стабілізацію загального стану економіки; створення бірж праці; і найголовніше створення нових робочих місць для населення України.

Також необхідно звернути увагу на оновлення та підвищення технічного рівня робочих місць для того, щоб кожне з них забезпечувало зайнятому прожитковий мінімум і подальше зростання заробітної плати (з урахуванням інфляції). Це дозволить привести заробітну плату у відповідність з продуктивністю праці, ліквідувати фіктивні робочі місця, зменшити приховане безробіття [9].

Основними напрямками вирішення проблеми безробіття в Україні на наш погляд можуть бути: стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу; відповідність держзамовлення на підготовку спеціалістів у відповідності з реальним станом попиту на робочу силу; надання податкових кредитів підприємствам за кожне нове створене робоче місце; збільшення терміну та обсягу виплат допомоги по безробіттю; надання допомоги по безробіттю працівникам з тимчасовою зайнятістю; збільшення фінансування заходів щодо надання ефективної підтримки пошуку робочих місць безробітним; надання податкових пільг для підприємств з високою часткою зайнятого сільського населення [10].

Висновки і пропозиції. Безробіття – це велика проблема для українського працюючого народу. Ця проблема є досить із великим стажем і потребує негайного її вирішення. Звісно ми не можемо зовсім позбутися його, але можемо хоча б зменшити його рівень до соціально-допустимого через низку заходів. Найперше потрібно використовувати або сприяти зменшенню фактичному й циклічному безробіттю, оскільки вони є домінуючими формами безробіття в нашій країні. Для подолання безробіття потрібно реалізовувати ефективну соціально-економічну політику, яка буде спрямовуватися на продуктивну зайнятість економічно активного населення. Реалізація основних напрямків розвитку трудового потенціалу в Україні зможе забезпечити ефективне регулювання зайнятості та запобіганню трудової міграції населення.

Список літератури:

1. Лопатіна К.А. Стан та напрями ліквідації проблеми безробіття в Україні. *Управління розвитком*. 2011. № 16(113). С. 85–86.
2. Ільяницька О.В. Проблеми безробіття і трудова міграція українців. *Актуальні проблеми економіки*. 2005. № 8(50). С. 167–172.
3. Державний комітет статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Постанова Правління фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття № 175 від 12 вересня 2018.

5. Рівень безробіття в Україні. URL: <http://www.rbc.ua/>
6. Купчанко М.Я., Погоріла І.І. Україна та Європейський Союз у світовій хвилі безробіття. URL: <http://intkonf.org>

References:

1. Lopatina, K.A. State and support problems of the problem without labor in Ukraine KA Lopatin. *Development Management*. 2011. № 16(113). Pp 85–86.
2. Пьянitskaya, O.V. Unemployment problems and labor migration of Ukrainians. *Current Problems of Economics*. 2005. № 8(50). Pp. 167–172.
3. State Statistics Committee of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Resolution of the General Staff Compulsory Growing Emergency Servicing Staff No. 175 of September 12, 2018.
5. Unemployment Level in Ukraine. URL: <http://www.rbc.ua/>
6. Kupchenko, M.Y., Pogorila, I.I. Ukraine and the European Union in the world of work without difficulty. URL: <http://intkonf.org>